

PROF.ASC.DR. AGIM BINAJ
PROF.DR.FLUTURA KALEMI

NJËQIND VJET RAPORTIM FINANCIAR DHE EDUKIM, IDE DHE REFLEKSIONE.

Abstrakt:

Në këtë 100 vjetor të themeleve të shtetit të ri modern Shqiptar, i cili lindi në Vlorë më 28 Nëntor 1912 nga një grup idealistësh dhe patriotësh shqiptar me Ismail Beun ne krye, ka vendin e vet edhe raportimi financiar, kontabiliteti dhe edukimi në këtë fushë.

Në këtë punim të shkurtër ne do të mundohemi të sjellim në vëmendje rrugën që ka përshkruar Kontabiliteti dhe raportimi financiar në këtë 100 vjetor. Kjo e lidhur edhe me rrugën që ka përshkruar edukimi në fushën e kontabilitetit.

Nevoja për kontabilitet dhe llogari u ndje që në ditët e para të shtetit të ri të sapo krijuar. Për këtë në AQ të shtetit ka urdhra dhe urdhëresa për organizimin e financave, të administrimit të buxhetit, të llogarive, të taksave etj.

Ashtu si edhe në fusha të tjera edhe në fushën e kontabilitetit dhe financave, apo të taksave, si fillim ishte eksperiencia turke. Kontabiliteti mbahej me defter (Libra) të sistemit të regjistrimit të dyfishtë. Kjo sepse shumë nga nënpunësit e Qeverisë së Vlorës vinin nga administrata turke. Më vonë më 1924 (Nëntor) nga Qeveria e Fan Nolit u hap në Vlorë shkolla e parë e kontabilitetit dhe tregëtisë - **Shkolla tregtare e Vlorës**. Kjo hodhi themelet e arsimit dhe edukimit në fushën e kontabilitetit. Më pas kontabiliteti pati zhvillime të reja si: Ligji i Kontabilitetit më 1929 nga Mbretëria e Zogut e deri në ditët e sotme ku kontabiliteti dhe edukimi njohën zhvillime të mëtejshme. Ato u ngritën në një shkallë më të lartë – implementimi i standardeve ndërkombëtare e kombëtare në përgatitjen e bilanceve dhe pasqyrave financiare, kurikulave të reja të kohës në arsimimin e lartë të profesionistëve të kontabilitetit, Auditimi si një mision i ri, etj.

Fjalë kyce: Në këtë 100 vjetor dhe më pas, kërkohen ide dhe refleksione për të çuar e sjellë ndryshime të reja në funksion të zhvillimit të praktikave të Kontabilitetit dhe Raportimit Financiar.

Duke analizuar 100 vjet Kontabilitet, Raportim Financiar dhe Edukim, do ta ndajmë në 3 periudha historike.

- 1- Periudha e Parë 1912-1944
- 2- Periudha e Dytë 1944-1992
- 3- Periudha e Tretë 1992 e më pas

Këto periudha historike të zhvillimit të kontabilitetit, të raportimit financiar dhe të edukimit kanë vecoritë e veta, kanë arritjet dhe pengesat, kulmet dhe të tatëpjetat, por procesi ka ecur gjithnjë përpara.

I-Periudha e Parë nga viti 1912 deri më 1944.

Ne të gjithë e dimë se në strukturën e shtetit të ri modern shqiptar më 28 Nëntor 1912, ishte edhe struktura e financës, e kontabilitetit, e administrimit, e vjeljes së taksave etj.

Sigurisht që financat e Qeverisë së Ismail Beut ishin të vogla, të kufizuara për kohën. Megjithatë administrimi i tyre dhe informacioni kontabël u ndje si nevojë për kohën. Për këtë ka urdhëresa të posaçme të asaj kohe për vjeljen e taksave, administrimin, kontabilitetin etj. Sigurisht në fushën e financës dhe të kontabilitetit do të zbatohet eksperiencia turke – **Defteri** – (Libri), ku kontabiliteti mbahej në formë të regjistrimit të dyfishtë. Duhet thënë se edhe Turqia duke filluar nga shekulli i 18-të me specialistë francezë kishte futur sistemin e regjistrimit të dyfishtë. Kjo eksperincë njihej dhe nga shumë specialistë (financierë apo kontabilistë) shqiptarë që punonin në administratën e Perandorisë Turke. Si patriotë dhe idealistë, ata filluan ta zbatojnë atë eksperiencë edhe në administratën e Qeverisë së Ismail Beut, si punonjës të emëruar nga vetë ai.

1924 Nëntor Shkolla Tregtare e Vlorës. Kjo ishte një hap përpara për përgatitjen e kontabilistëve shqiptarë. Ishin këta kontabilistë të kësaj shkolle që do të mbanin mbi supet e tyre peshën e rëndë të kontabilitetit dhe raportimit financiar si në kohën e Mbretërisë ashtu edhe në vitet e para të diktaturës.

Në vitin 1929 e më pas Mbretëria e Zogut, kontabilitetit dhe raportimit financiar i dha rëndësinë dhe vendin e vet, duke nxjerrë të parin ligj shqiptar të kontabilitetit, i cili përmbante parimet dhe rregullat e mbajtjes së kontabilitetit në shtetin shqiptar të asaj kohe. Në këtë ligj vihej theksi në mbajtjen e kontabilitetit me parimet e regjistrimit të dyfishtë. Ky ligj ishte i pëparuar për kohën dhe solli përmirësime të dukshme në mbajtjen e kontabilitetit dhe raportimit financiar, qoftë në institucionet shtetërore qendrore, ashtu dhe ato lokale si edhe në njësitë e biznesit privat. Në arkivat e shtetit edhe sot gjen bilance të shtetit, të komunave, bashkive, bizneseve, shoqërive të huaja private si Italiane, Angleze etj., të cilat pasqyrojnë gjendjen financiare dhe pasurore të tyre. Të bie në sy që të gjitha dokumentet e raportimit financiar dhe bilancet janë pasqyruar me një shkrim të pastër dhe të qartë- vërtet kaligrafi **ekselente**.

II-Periudha e Dytë 1944-1992

Në këtë periudhë u bë centralizimi i ekonomisë që kërkonte dhe një ligj e plan kontabiliteti për të siguruar bilance dhe informacion kontabël në mënyrë të centralizuar, si shtet në tërësi por edhe për çdo ndërmarrje të vecantë (industriale, bujqësore, tregtare etj).

Për këtë doli plani kontabël nga Ministria e Financës më 1947 e më pas në 1965 pati disa ndryshime për t'u shkëputur nga influenca ruse, e më vonë në vitin 1979 disa ndryshime të tjera për të centralizuar më tej administrimin e ekonomisë dhe informacionit kontabël. Sipas dokumentave të asaj kohe për t'iu përgjigjur orientimeve të sistemit diktator, u përsos më tej evidenca e regjistrimit të dyfishtë e mjeteve kryesore, e investimeve, e shpenzimeve të prodhimit, e vlerave materiale etj.

Në këtë sistem të centralizuar, sistemi i raportimit me anë të bilancit, ishte i centralizuar, për çdo element pasuror raportimi i bëhej qeverisë së diktaturës. Gjatë kësaj periudhe, edukimi për ekonomistët e kontabilistët u ngrit në një shkallë më të lartë si në zgjerimin e shkollave të mesme të kontabilitetit, përveç asaj tregtare të Vlorës **që ishte fidanishtja e përgatitjes së kontabilistëve**, Teknikumi Ekonomik në Tiranë, etj.

U hapën edhe shkolla të larta, Fakulteti Ekonomik i Tiranës dhe Instituti Bujqësor i Tiranës. Në këto shkolla u përgatitën dhe u edukuan shumë kontabilistë të niveleve të larta, të cilët edhe në këto 20 vite në ekonominë e lirë të tregut, kanë dhënë dhe vazhdojnë të japin një kontribut të çmuar në konsolidimin e kontabilitetit dhe raportimit financiar. Janë këta kontabilistë që me formimin e tyre profesional u përshtatën shpejt edhe me standartizimin e kontabilitetit edhe me hartimin e bilanceve dhe pasqyrave financiare si me Standardet Kombëtare dhe me ato Ndërkombëtare.

III-Periudha 1992 e më pas.

Në këto dy dekada edhe në fushën e kontabilitetit dhe të raportimit financiar u desh të bëhen ndryshime që t'i përgjigjeshin reformës në ekonominë e lirë të tregut. **Edhe raportimi financiar të decentralizohej.**

U punua në dy drejtime të rëndësishme:

- 1) Në drejtim të legjislacionit dhe,
- 2) Të përgatitjes së kapaciteteve për të zbatuar praktikën e reja që kërkonte koha.

Këto kushte përcaktuan dhe kërkesat për lindjen e profesioneve të lira si të Kontabilistit dhe Audituesit. Jemi dëshimtarë për legjislacionin në fushën e kontabilitetit, të vitit 1993 - Ligji i kontabilitetit në periudhën post komuniste; të vitit 2004 - Ligji i ri i Kontabilitetit vinte bazat për implementimin e standardeve të kontabilitetit; Ligji i vitit 2009 "Për auditimin dhe profesionin e Kontabilistit të Miratuar". Ky i fundit përveç të tjerave përcakton edhe rregullat e edukimit për të hyrë në profesion, organizimin e profesionistëve në organizma profesionale, rregullat e mbikqyrjes publike të profesionistëve, të kontrollit të cilësisë të edukimit në vijueshmëri të profesionistëve.

Në këtë periudhë si gjithë shoqëria shqiptare që ka pasur luhajtjet e veta në kërkim të më së mirës në kushtet e një shoqërie demokratike e të lirë tregu edhe kontabiliteti dhe rritja e kapaciteteve në këtë fushë, ka pasur ecurinë e vet në ngritje e përmirësim të vazhdueshëm. Përpjekjet për të rritur cilësinë e kapaciteteve në fushën e kontabilitetit kanë qenë në të gjitha hallkat. **Së pari**, në shkolla (të larta), hartimin e kurikulave, programeve mësimore, teksteve e mjeteve didaktike, etj. **Së dyti**, në organizatat profesionale të kontabilitetit dhe edukimit, ku janë hartuar dhe zbatuar programe të mira edukimi sidomos në fushën e standardeve si ato lokale dhe ndërkombëtare.

Mendoj se arritje sidomos në dy Universitetet e Tiranës, në Fakultetin e Ekonomisë dhe Agrobiznesit dhe në Fakultetin Ekonomik, pjesë e kurikulave të kontabilitetit është bërë edhe teknologjia e informacionit kontabel (ATI), kjo e shoqëruar dhe me laboratorë kontabiliteti, ku studentet marrin njohuri të plota për Databazë – sisteme të fjalës së fundit të teknologjisë së informacionit kontabel të aplikuara në biznese konkrete. Edhe shoqatat profesionale si IEKA, Shoqata e Kontabilistëve dhe Financierëve të Shqipërisë, Instituti i Kontabilistëve të Miratuar, etj., kanë dhënë dhe po japin në vijimësi ndihmesë për rritjen e cilësisë në formimin profesional të kontabilistëve. **Rezultatet e deri tanishme kanë qenë të kënaqshme, por jo të mjaftueshme për t'iu përgjigjur kërkesave në rritje që kërkon koha.**

Duke u nisur nga përvoja pozitive në vendin tonë e të shumë vendeve të tjera si në drejtim të Raportimit financiar dhe edukimit, **gjykoj në këto 100 vite të tjera të shtetit modern shqiptar**, për të sjellë ndryshime në botën e kontabilitetit dhe në mjedisin shqiptar, për të ardhmen ka vend të bëjmë ndryshime të dukshme.

Se pari: Puna duhet të fillojë në formimin më mirë të kapaciteteve, që kontabilistët shqiptarë me kompetencë profesionale t'u bejne ballë **sfidave të kohës** duke u bërë të konkurueshëm plotësisht me kolegët e tyre Europeanë. Kjo kërkon racionalitet dhe një qasje të re në përgatitjen e kontabilistëve duke lidhur që në shkollat e larta elementin teorik me atë praktik. Auditorët, laboratorët t'i kthejmë në qendra aplikative për lëndën e kontabilitetit, ku studentët të ndihen në **punë në një mjedis ndërmarrjeje. Atë punë aplikative që bënte Fultz-i i famshëm në Shkollat Teknike në Tiranë dhe në Golem Kavajë para 70 vjetësh. “Arën duke marrë plugun e punonte vetë, duke mësuar çdo student si të punojë tokën, jo teorikisht, por praktikisht”.** Unë mendoj se këtu ka vend të reflektojmë të gjithë, **për ta kthyer auditorin në një mjedis pune të vërtetë.** Për cilësi mësimdhënieje flasim çdo ditë, por ndryshe të flasësh dhe ndryshe të qëmtosh dhe të heqësh, të pastrosh të keqen e ta flakësh tutje, duke i hapur rrugën të mirës, kultivimit të mentalitetit të ri tek studentët, **atë të shpirtit të punës dhe të ndryshimit.**

Mendoj se në disa raste liria akademike pa kufi në shkollat e larta e dëmton cilësinë e mësimdhënies, por ajo mbulon edhe mësimdhënien e keqe duke i sjellë dëm të madh edukimit të brezit të kontabilistëve. Në një emision televiziv një analist këtë e quante **“kancer me metastaza të pashërueshme”** që po u lejua do të sjellë dëme të mëdha në shoqërinë shqiptare në shekullin 21.

Nga informacionet që kam reformimi i arsimit dhe rritja e cilësisë së tij po bëhet në çdo vend të botës problem i ditës, por sidomos në vendet perëndimore, p.sh. Gjermania po rishikon dhe reformon gjithë sistemin arsimor etj. për t'iu përgjigjur teknologjive të reja që po futen me shpejtësi në shekullin e ri.

Po ne çfarë duhet të ndryshojmë? Në përgjithësi flasim për ndryshime e cilësi në arsim e aq më tepër në disiplinat e kontabilitetit i cili ka marrë mbi shpatulla misionin e parandalimit të situatave të pakëndëshme. Unë mendoj se këtu ka vend të ulemi konkretisht se ku duhet të ndryshojmë e përmirësojmë. Mendoj se duhet filluar nga baza didaktike **sidomos Tekstet.** P.sh. bazat e kontabilitetit e disiplinat e tjera të **kontabilitetit a i nënshtrohen kritikës?** Shikoj që **teksteve të përkthyera u ndryshohet vetëm kapaku.** Njëherë kontabiliteti financiar, më pas bazat e kontabilitetit, më pas ai i avancuar e kështu me radhë dhe brendia është e njejta lëndë si më parë, me ndonjë ndryshim të vogël. **Mendoj se në këtë rast nuk mendohet për cilësi përvetësimi mësimi dhe formimi të kontabilistëve të ardhshëm, por për tregtë e fitime.** Dhe më tej të mendojmë seriozisht për përvetësimin e teknologjise së informacionit kontabel **me laboratorë modernë dhe me programe cilësore.** Mendoj se këtu s'ka vend për mendjemadhësi dhe vetëkënaqësi. Ne duhet të fusim në shkollën tonë të kontabilitetit përvoja më të mira të kësaj fushe, e jo të kënaqemi me atë të 10 vjetëve më parë. Pedagogu kurrë s'duhet të mbulohet me lirinë akademike, aq më tepër në Shqipëri që ka ende prapambetje e mungon kritika, por t'u referohemi fjalëve të **Cesllave Milloshit** Nobelistit Polak – **“Janë ende mendje të robëruara”.** Por nuk është kollaj **ta bësh të lirë një mendje të robëruar 50 vjet. Amaneti i Arbër Xhaferit i cili u nda nga jeta para do muajsh ishte: “Rugëtimi për emancipimin e Shqiptarëve është**

një maratonë dhe ne e dimë se jemi larg prej finishit”. Kjo do të thotë të punojmë çdo ditë aq më tepër ne përçuesit e dijes, të ndryshojmë vetë, pastaj të kërkojmë të ndryshojmë edhe studentët duke përcjellë tek ata mendimin e ri të kohës dhe të ndryshimit.

Se dyti, Teknologjitë e reja të informacionit të kontabilitetit duhet të paraprijnë formën e mendimit të ri të kontabilistëve dhe audituesve, që në një të ardhme të afërt kjo teknologji mund të çojë **edhe në braktisjen e kontabilizimit me hyrje të dyfishtë** sepse gjykohet që nuk është e nevojshme në procesimin e të dhënave kompjuterike. Teknologjia e informacionit kontabël mund të ndryshojë edhe natyrën e raportimit të jashtëm. Kjo sepse përdoruesit e jashtëm duke patur akses në bazën e të dhënave të njësisë së biznesit, manipulojnë të dhënat për të përmbushur nevojat e tyre të raportimit. Dhe raste manipulimi dhe mashtrimi në raportimin financiar po vërtetohen gjithandej. Mashtrime të tilla e kanë kaluar shifrën 650 miliard \$. Po Shqipëria ka mashtrime? Patjetër që ka dhe janë vërtetuar si ajo e **çështes Prifti** që ishte një spekulim i pastër për të evituar pagesën e taksave. Teknologjia e Informacionit Kontabël për ditë po gjen terren më të madh në vendimarrjet e biznesit. Kjo sepse:

- a) Aftësitë e fuqishme kërkuese që shoqërojnë paketat e bazës së të dhënave;
- b) Aftësia për të akomoduar pikëpamje të shumta të të njëjtit fenomen themelor në praktikat kontabile;
- c) Aftësia për të integruar të dhënat financiare dhe operacionale.

Në këtë këndvështrim profesionistët e kontabilitetit që në bankat e shkollës duhet të njihen mirë me bazën e të dhënave në mënyrë që ata të mund të marrin pjesë në zhvillimin e sistemeve të informacionit kontabël (SIK) edhe në sektorë të veçantë si bujqësia, ndërtimi, telekomunikacioni, prodhimi, mjedisi etj. Ata duhet të mësojnë që në bankat e shkollës dhe më pas të ndihmojnë duke siguruar që të përfshihen në kontrole të mjaftueshme për të mbrojtur të dhënat dhe për të siguruar besueshmërinë e informacionit kontabël.

Si ta arrijme? Mendoj se nga kampuset e Universiteteve të hiqen kafenetë, kazinotë, lojrat e fatit, që çdo natë janë mbushur me studentë. Kini mirësinë zoterinj të shkoni pas orës 6 të mbrëmjes dhe **në vend të qetësisë për studim të studentëve** do të dëgjoni muzikë të gjithfarë lloji etj.

Kjo situatë duhet të ndryshojë, në vend të kafeneve dhe sallave të lojrave të fatit dhe muzikës gjerrëse duke i pastruar të fusim mentalitetin e studimit tek studentet gjatë gjithë jetës. **“Njeriu duhet të mësojë çdo ditë sikur s’do të vdesë asnjëherë”**, sidomos në kontabilitet, duke krijuar sa më shumë biblioteka dixhitale, salla me kompjutera dhe internet, me databazë për kontabilitet, statistikë, menaxhim, matematikë, etj. Mendoj se kjo do të jetë një qasje e re me mentalitetin e studentit për të futur shpirtin e punës dhe përvetësimit të të rejave të teknologjisë të shekullit 21.

Rekomandime.

- 1- Në këtë këndvështrim çdo institucion mësimdhënës dhe organizatë profesionale në kuadrin e këtij 100 vjetori, për 100 vitet e ardhshëm të analizojë punën e deritanishme dhe të ulet me laps në dore të ndryshojë duke hedhur poshtë ato mbeturina që na pengojnë në rrugën tonë të zhvillimit dhe krijimit të kapaciteteve në kontabilitet, të konkurueshme me Europën.

- 2- Ka ardhur koha që institucionet qeverisëse, ato edukuese dhe politikëbërsit e fushës së kontabilitetit në marrëveshje me njëri-tjetrin të hartojnë plane veprimi me qëllim implementimin e paketave të reja profesionale, sidomos në fushën e Teknologjisë së Informacionit Kontabel **me qëllim ngritjen e cilësisë në çdo hallkë.**
- 3- Edhe edukatorët e kontabilitetit duhet të kuptojnë më mirë kohën **“Koha s’ka më kohë për ne”**, qoftë edhe me programe shitesë të veçanta vetëm për pedagoget e kontabilitetit dhe financës, që këto disiplina të flasin **me një zë** në çdo universitet publik, por edhe privat duke trajtuar thellë dhe qartë arritjet e teknologjive të informacionit kontabel dhe këto t’i përcjellin sa më thjeshtë tek studentët e çdo niveli **në modulet e kontabilitetit, auditimit, financës** etj.

Profesorë te njohur në botë sot në reformën e edukimit në shkollat e larta theksojnë: **“ Me teorinë tonë të njohjes ne do të kërkojmë që studentët të deshirojnë të mesojnë, të dinë të mësojnë dhe çfarë të mësojnë.”**

Të nderuar pjesëmarrës!

Problemet e trajtuara nuk kane qëllim të mohojnë arritjet në fushën e kontabilitetit, ato tërheqin vetëm vëmendjen se ku janë pikat e dobëta **në shtëpinë tonë të kontabilitetit** dhe çfarë ide duhet të rrokim **për të ndryshuar më tej botën e profesionit të kontabilitetit dhe raportimit financiar në Shqipëri.**

Ju Faleminderit!

Literatura

- 1- Accounting Ethica – viti 2008, Ronald F.Duska and Brend Shay Duska.
- 2- Accounting Information System – Marshall Romney and Paul Steinbart-2008
- 3- AQSH –dokumente te viteve 1912-1992 etj.